

pg Prešernovo
gledališče
Kranj

Direktor Prešernovega gledališča

Milan Marinič

Umetniško vodstvo

Ira Ratej

Organizacija obiska

Jaka Kurat

Uprava / 064 222 701

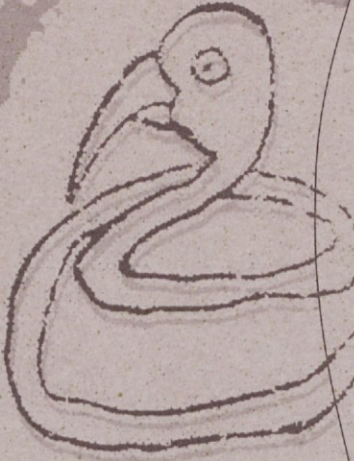
Blagajna / 064 222 681

Telefaks / 064 223 534

ANTON PAVLOVIČ ČEHOV

Striček Vanja

Kazalo

2 Zasedba

3 Anton Pavlovič Čehov

6 Pismo

8 O Stričku Vanji skozi čas

14 Brez komentarja

ANTON PAVLOVIČ ČEHOV

Striček

Vanja

Djadja Vanja

Prevajalec **Milan Jesih**
Režiser **Mile Korun**
Dramaturginja **Ira Ratej**
Scenografka **Janja Korun**
in kostumografka
Izbor glasbe in korepeticije **Žare Prinčič**
Lektor **Arko**
Asistentka dramaturginje **Tina Kosi**
Štud. asistentka lektorja **Marta Brečko**

Tine Oman SREBRJAKOV, ALEKSANDER VLADIMIROVIČ,
upokojen profesor

Bernarda Oman JELENA ANDREJEVNA, njegova žena

Darja Reichman SOFJA ALEKSANDROVNA (SONJA),
njegova hči iz prvega zakona

Alenka Vipotnik, k. g. VOJNICKA, MARIJA VASILJEVNA,
mami prve profesorjeve žene

Boris Ostan, k. g. VOJNICKI, IVAN PETROVIČ, njen sin

Jernej Šugman, k. g. ASTROV, MIHAIL LVOVIČ, zdravnik

Matjaž Višnar TELEGIN, ILJA ILJIČ, obubožan posestnik

Ivanka Mežan, k. g. MARINA, stara pestunja

Robert Kavčič Delavec

Inšpicient **Robert Kavčič**
Tonski mojster **Marko Koren**
Šepetalka **Milada Varacha**
Garderoberka **Bojana Uzar**
Osvetljevalec **Drago Cerkovnik**
Frizer in masker **Matej Pajntar**
Odrski tehniki **Janez Plevnik, Robert Rajgelj, Simon Markelj**

Čehov

Tina Kosi

Čehov - življenje in delo

Anton Pavlovič Čehov se je rodil leta 1860 v Tananrogu v južni Rusiji. Oče je bil trgovec in Čehov je kot otrok moral pogosto pomagati v trgovini.

Ko je bil star šestnajst let, je oče bankrotiral. Vsa družina se je preselila v Moskvo, ker je oče bežal pred upniki, le Anton je ostal v rojstnem kraju, da bi dokončal gimnazijo.

Leta 1879 se je preselil v Moskvo in se vpisal na medicino. Že med študijem je pisal kratke zgodbe in jih je pod psevdonimom Antoša Čehonte objavljajal po različnih časopisih.

S honorarjem je pomagal vzdrževati družino, ki je tolkla revščino. Na leto je napisal tudi po 120 tekstov. Kljub temu je študij uspešno končal in leta 1884 diplomiral. Kmalu nato je začel pljuvati kri. Postavil si je diagnozo: pljučna tuberkuloza, ki je bila takrat neozdravljiva bolezen.

Ko je leta 1885 potoval v Petrograd, center intelektualnega življenja v Rusiji, je dojel, da ga ljudje berejo.

Bratu Aleksandru je pisal: *"Bilo mi je grozno, ker sem pisal tako nemarno, kot iz bede. Če bi vedel, da me berejo, sem si govoril, ne bi pisal tako, po naročilu... Zapomni si: berejo te."* Dmitrij Vasiljevič Grigorovič - ugleden in znan ruski pisec, mu je napisal pismo, v katerem je izrazil vero v

Čehovov talent in mu svetoval, naj ga spoštuje. Čehov mu je odgovoril: "Če imam dar, ki ga je treba spoštovati, priznam pred vso čistostjo vašega srca, da ga do zdaj nisem spoštoval. Čutil sem, da ga imam, vendar sem ga imel za nepomembnega... Do zdaj sem se do svojega literarnega dela obnašal skrajno lahkomišno, površno, nepremišljeno... Vse svoje upe polagam v prihodnost. Šele šestindvajset let mi je. Morda bom uspel kaj narediti, čeprav čas hitro beži."

Vse življenje je bil razpet med medicino in literaturo. V nekem pismu je zapisal: "Medicina je moja zakonita žena, literatura moja ljubica. Če mi gre prva na živce, prespim pri drugi."

Zavoljo mene je to lahko nespodobno, nikakor pa ni dolgočasno. In zato spričo moje nezvestobe nobena od njiju ni prikrajšana."

Z gledališčem se je začel ukvarjati že kot gimnazijec. Igral je v amaterskih predstavah. Njegovo prvo dramsko delo *Ivanov* so uprizorili najprej v Moskvi, doživelo je velik uspeh in nato še v Petrogradu.

Podobno se je zgodilo z enodejanko *Medved*. Izvolili so ga v Društvo ruskih dramskih pisateljev in opernih skladateljev. Leta 1889 napiše delo *Gozdni duh*, ki doživi popoln neuspeh.

Leta 1891 odpotuje na otok Sahalin, da bi z medicinskega stališča preučil življenje v kazenski koloniji. Vedno več časa mora preživljati na Jalti zaradi zdravstvenih težav. Šele 1895. dokonča *Galeba*, ki na premieri v Petrogradu propade. Čehov ponovno zgubi željo po pisanju dram.

Dve leti kasneje doživi *Galeb* velik uspeh v Moskovskem hudožestvenem teatru.

1897. izide knjiga, v kateri je objavljen Striček Vanja. Kasneje napiše Čehov še *Tri sestre* (1900) in *Češnjev vrt* (1903). Vse zadnje tri velike drame so imele velik uspeh pri gledalcih.

Kritika pa mu je očitala, da prikazuje brezupnost, pesimizem, dolgčas, stare teme in že poznane junake, ki jih je iz proze prenesel v dramsko formo.

Čehov umre v nemškem zdravilišču leta 1904, star komaj štiriinštirideset let.

Povzeto po:
Jovan Hristić:
Čehov dramski pisac,
Nolit, Beograd, 1981

Anton Pavlovič Čehov:
Tri drame,
spremna beseda: Andrej Inkret,
Mihelač, Ljubljana, 1993

Pismo Antona Čehova Olgi Knipper,
njegovi poznejši ženi

Jalta, 30. oktobra 1899

Ljuba igralka, dobro bitjece, sprašujete, ali sem vznemirjen. Ampak novico, da je bil Striček Vanja 26. oktobra uprizorjen, sem zvedel pravzaprav šele iz Vašega pisma, ki sem ga prejel 27. oktobra. Telegrami so prispeli 27. zvečer, ko sem bil že postelji. Sporočali so mi jih po telefonu. Vsakikrat sem se zbudil in v temi bos stekel k telefonu, pri čemer me je zelo zeblo; komaj sem zaspal, je že spet zvonilo. Prvič, da mi moja lastna slava ni dala spati. Ko sem se drugi dan ulegel, sem si položil k postelji copate in domačo haljo, vendar ni prišel več noben telegram.

Telegrami so govorili samo o ploskanju in bleščečem uspehu, vendar je bilo čutiti v njih komaj razločen odtenek, iz katerega sem lahko sklepal, da razpoloženje pri Vas vseh ni posebno dobro. Časniki, ki sem jih dobil danes, so to mojo domnevo potrdili. Da, da, igralka, Vam umetnikom navaden, srednje velik uspeh že ne zadostuje več. Vi hočete trušč, strele, dinamit. Do kraja ste razvajeni, omamljeni od nenehnih pógovorov o uspehih, o polnih in praznih blagajnah, zastrupljeni ste že s temi mamili in v dveh ali treh letih ne boste več za nobeno rabo!

Prav Vam je!

Kako Vam gre; kako se počutite?
Jaz sem tu in zmeraj isti; delam in
sadim drevesa.

Ampak prišli so gostje in ne morem več nadaljevati. Že več kot eno uro sedijo tu in prosijo za čaj. Gospodinja je šla pristavit samovar. Ojoj! Kako dolgočasno! Ne pozabite name, naj Vaše prijateljstvo ne ugásne, da bova lahko poleti še kam skupaj potovala. Na svidenje! Pred aprilom se verjetno ne bova videla. Če bi spomladi vsi skupaj prišli na Jalto, bi lahko tu igrali in počivali. To bi bilo čudovito umetniško! Eden od gostov bo vzel to pismo s sabo in ga vrgel v nabiralnik.

Trdno Vam stiskam roko.
Pozdravite Ano Ivanovno in Vašega
strica vojaka.

Vaš Čehov

Igralka, pišite, pri vseh
svetnikih, sicer se dolgočasim.
Živim kakor v ječi in se zelo
jezim.

Risbice A. Čehov

Zahtevajo, da morata biti junak in junakinja odrsko učinkovita. Toda glejte vendar, saj se v življenju ne streljajo ali obešajo vsako minuto, ne izpovedujejo si vsako minuto ljubezni. Tudi vsako minuto ne govore pametnih stvari. Veliko jedo, pijo, vlačijo se in govore neumnosti.

In, glejte, potrebno je, da se vse to vidi na odru. Treba je napisati takšno igro, v kateri bi ljudje prihajali, odhajali, obedovali, se pogovarjali o vremenu, kvartali, toda ne zato, ker to "morajo", temveč ker se to dogaja v resničnem življenju... na odru naj bi bilo vse tako zapleteno in hkrati tako preprosto, kakor je v življenju. Ljudje obedujejo in samo obedujejo, toda v tistem trenutku se zgrinja njih sreča in razpada njih življenje.

A. P. Čehov

**O Stričku Vanji
na več načinov
in skozi čas**

Čehov je opisal nešteto tipičnih ruskih oseb, posameznikov ruske province in D. Merežkovski pravi nekje, da bi se po njegovih novelah in dramah dala sestaviti točna slika ruskega predrevolucijskega življenja, in vendar je idejna snov vsega njegovega dela žaljujoči "nemi velikan ljudske volje", ki žaluje in trpi v boju onega velikega in usodnega odmiranja in nastajanja in zaradi katerega "trepeta vsak živ duh" v narodnem občestvu.

Ta nemi velikan je tudi junak
Strička Vanje.

Josip Vidmar, *A. P. Čehov: Striček Vanja*
Gl. list SNG Drama, Ljubljana 1939/40

Če bi idejo in misli skušali strniti
v nekaj kratkih stavkov, bi dejali
takole: "Ne uničujte! Niti
prirode niti človeških življenj in
usod!

Ne žrtvujte svojih življenj
lažnim idolom! Povzročitelj
gorja je nemogoč ustroj
življenja!"

Če se vprašamo, kakšen je naš
današnji odnos do ideje in do
teh klicev, ki jih je Čehov vložil v
svoje delo, si lahko mirno
odgovorimo, da je prav danes, v
času atomskih groženj, splošnega
uničenja, v času, ko stremimo k
etični, moralni in socialni prevzgoji
človeka, prav tako aktualno, kot pred
šestdesetimi, sedemdesetimi leti.

Igor Pretnar, *Odlomki iz režiserjeve*
razčlembne vaje
Gl. list MGL, 1957/58

V tej dramati, polni podtonov in
pritajenih izrazov, je v resnici nekaj
strašnega. Osebe venomer sanjajo
o nekem drugem življenju, ne da
bi vedele za pot, ki bi jih vodila
do tja. Tisti, ki bi radi proč,
ostanejo, tisti pa, ki bi radi
ostali, odhajajo.
To je gledališče melanholije,
neodločnosti, nemoči. Kljub
tej črnini pa gledališče
Čehova ni gledališče
pesmizma, kajti v njem je

vedno kdo, ki izraža svoje zaupanje v človeka in prihodnost. Astrov bi želel, da bi bilo v človeku vse lepo, obraz, obleka in duša.

V dramatiki Čehova namesto učinkovanja grške usodnosti nastopa občutje te usodnosti, zato je očiščena vsega, kar ni človekova resnica, in nam v konkretnih situacijah slika brezperspektivno stvarnost ter z neposredno gesto kaže na to, kar bi ta stvarnost lahko bila.

Janez Negro, *Prisotnost Čehova*
Gl. list SNG Drama Ljubljana, 1965/66

V "kaši" življenja, kakršno Čehov opisuje, pa so to samo prebliski harmonije. Večinoma gre za smešne, tragične, smešno-tragične komplekse, ki se v mnogih primerih sprožijo v popolnoma nepotrebna, nesrečna dejanja. Ali se na primer striček Vanja po pravici pritožuje, da je toliko delal, se "žrtvoval" za "obstoj učenosti" profesorja Serebrjakova? Zakaj ni spregledal prej? Zakaj ni iskal lastnih poti v življenju?

Branko Rudolf, *Čehov danes*
Gl. list SNG Drama Maribor, 1974/75

Večina njegovih dram se konča s
smrtjo, pa jih Čehov vendarle
zaključuje odprto, s pravo vero v
prihodnost, v življenje.

“Pokoplji mrtve in pozdravi žive”
(Platonov) ali “Odpočila si bova...”
(Striček Vanja).

Emil Aberšek, *Anton Pavlovič Čehov*
Gl. list PDG Nova Gorica, 1978/79

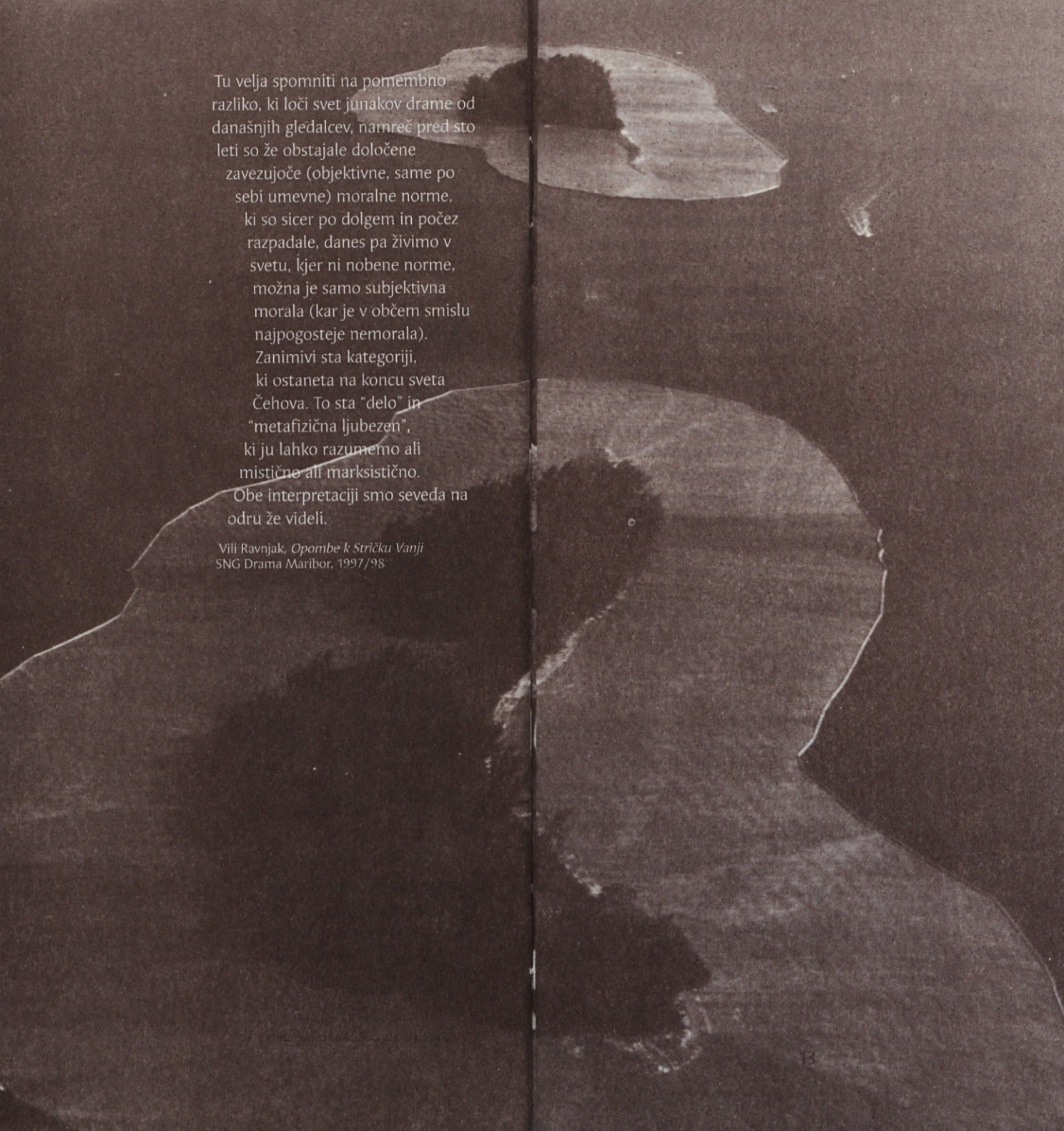
Teme - kriza srednjih let,
odtujenost, depresije, ekologija
prostora in časa, razpad
družinskega občestva kot
osnovne celice - prav posebej
zarisane v drami *Striček Vanja* -
so v današnjem času bolj žive,
bolj prisotne in občutene,
kot so bile v času nastanka drame.

Definirana družbena vloga, ki jo
igra človek, ni zanimiva; zanimivi so
eksistencialni problemi, ki so
neresljivi in ki bodo ostali neresljivi.
Čehov postavlja dogajanje v življenju
svojih junakov v veliki cikel
rojevanja, umiranja in obnove
življenja v naravi. Tako to dogajanje
ni več privatna sreča ali nesreča
junakov, marveč dobiva neko
kozmično dimenzijo, tek časa pa
neko novo kvaliteto...

Miran Herzog, *Pogovor z režiserjem*
Gl. list SLG Celje, 1984/85

V svoji socialni dimenziji je to
vendarle igra o kratkem stiku
med tistimi, ki trdo delajo, in
tistimi, ki živijo od rente.

Dušan Jovanović, *Nekaj igralcem
izgovorjenih besed*,
Gl. list SSG Trst, 1988/89

Tu velja spomniti na pomembno razliko, ki loči svet junakov drame od današnjih gledalcev, namreč pred sto leti so že obstajale določene zavezujoče (objektivne, same po sebi umevne) moralne norme, ki so sicer po dolgem in počez razpadale, danes pa živimo v svetu, kjer ni nobene norme, možna je samo subjektivna morala (kar je v občem smislu najpogosteje nemorala). Zanimivi sta kategoriji, ki ostaneta na koncu sveta Čehova. To sta "delo" in "metafizična ljubezen", ki ju lahko razumemo ali mistične ali marksistično. Obe interpretaciji smo seveda na odru že videli.

Vili Ravnjak, *Opombe k Stričku Vanji*
SNG Drama Maribor, 1997/98

Zrak Kakovost zraka se je v Sloveniji v zadnjih letih na splošno izboljšala.

Najbolj opazno se je zmanjšala onesnaženost z žveplovim dioksidom (SO_2), predvsem v mestih, kjer se zmanjšuje že od leta 1977, bistveno pa po letu 1989. V nasprotju s tem v bližini elektrarn ni opaziti zmanjševanja.

Onesnaženost zraka z dušikovimi oksidi, s katerimi je najbolj obremenjena neposredna bližina prometnih cest, narašča.

V poletnem času koncentracija ozona na vseh petih merilnih mestih skoraj vsakodnevno presega mejne vrednosti. Visoka koncentracija ozona neugodno vpliva na ljudi in rastline.

Voda V zadnjih nekaj letih so se zmanjšale emisije v vode, predvsem z

industrijskimi odpadnimi vodami, zaradi zmanjševanja proizvodnje, spremembe tehnologij in izvedenih ukrepov. Emisije iz komunalnih odpadnih vod in nekaterih drugih dejavnosti (kmetijstvo) so ostale praktično na isti ravni. Zaradi tega

se je v tem obdobju izboljšala kakovost vodotokov,

medtem ko pri kakovosti podtalnic

brez

in izvirov izboljšanja ni opaziti.
**Glavni kontaminanti podtalnic so
še vedno pesticidi in njihovi
razgradni produkti** (Dravsko,
Prekmursko polje, spodnja Savinjska
dolina in dolina Bolske).

Drugi najpogostejši
kontaminant so nitrati (celotno
Dravsko polje, večji del
Ptujskega, Murskega,
Prekmurskega, Krškega polja,
spodnja Savinjska dolina in
dolina Bolske). Na posameznih
mestih je bila ugotovljena tudi
prisotnost halogeniranih
organskih topil, težkih kovin in
fenolnih snovi. Kakovost izvirov je
odvisna predvsem od njihovega
zaledja. Najbolj ogroženi so kraški
izviri. Ker velik del Slovenije leži na
kraškem ali zakraselem območju, je
veliko izvirov že onesnaženih.

V primerjavi s kraškimi so izviri z
alpskim zaledjem precej čistejši.

Kakovost obalnega morja ni
zadovoljiva. Zaradi svojih naravnih
lastnosti je zelo občutljivo za vsako
onesnaževanje. Največje
obremenjevanje prihaja s kopnega,
z izlivi onesnaženih pritokov in
neочиščenih točkovnih izlivov.

Občasno se, posebno v kopalniških
od Debelega rtiča do Ankarana, v
ustju Rižane in v izolskem
območju poslabša tudi
sanitarna kakovost morja.
Na večini merilnih mest je
ugotovljena prisotnost
kemijskih spojin, katerih
škodljivost ali toksičnost ni
natančno znana.

brez komentarja

brez komentarja

Christo, *Zid iz sodov*, 1962

brez komentarja

Tla Med največje izvore onesnaževanja tal v Sloveniji sodi industrija, pomembni pa so še: gosta naseljenost nekaterih območij, močna dnevna delovna migracija, (promet) in intenzivno kmetijstvo.

V Sloveniji obstajajo podatki o (ne)onesnaženosti tal le za posamezna območja oziroma občine. Tla so največkrat onesnažena s svincem, manj z drugimi težkimi kovinami in fluoridi. Kjer so tla v intenzivni kmetijski rabi (rijive, trajni nasadi), pa zasledimo ostanke sredstev za varstvo rastlin.

Naravna dediščina

Med zavarovanimi območji narave v Sloveniji imamo en narodni park (Triglavski narodni park), ki obsega 84.805 ha (4,2% površine Slovenije), 32 krajinskih parkov, 34 naravnih rezervatov in 720 naravnih spomenikov. Nezavarovana naravna dediščina (evidentirani nezavarovani objekti in območja naravne dediščine in vsa narava zunaj zavarovanih območij) je ogrožena neposredno in posredno zaradi vrste razlogov: neustrezni gradbeni posegi, fragmentacija sklenjenih naravnih območij, onesnaževanje jam in podzemnih vod, regulacija rek in intenzivna gradnja malih HE, onesnaževanje zraka, vplivi odplak, neurejena oodlagališča odpadkov itd.

Številne ujme v Sloveniji so posledica pestrih geografskih in klimatskih potez in nepremišljenih posegov v občutljiv naravni sistem.

Ranljivost okolja stopnjujejo: odvodnja in regulacija vodotokov, gradnja akumulacij in zadrževalnikov, ki lahko ob nepravilnem vzdrževanju povzročajo dodatno nevarnost za okolje, urbanizacija v poplavnih pasovih, izguba njivskih površin (do 1500 ha na leto) zaradi cenejše gradnje na prodonosnikih, intenzivna sečnja gozdov in dostikrat pomanjkljivo skladiščenje odpadkov.

Zaradi človekovega vpliva postajajo stoletne vode vse bolj pogoste. V obdobju 1983-1993 so neurja s točo, poplave, zemeljski plazovi, suša in gozdni požari zahtevali v poprecju 4,8% bruto domačega proizvoda na leto, ob poplavah novembra 1990 pa kar 20,3%. V obdobju 1987-1994 je zabeleženih 73 dogodkov, ki so imeli pomen večjih naravnih nesreč oz. nesreč, ki jih je povzročil človek.

Na področju hrupa v zadnjih letih niso nastale pomembnejše nove konfliktne situacije. Sodobna cestna vozila povzročajo manj hrupa, toda zaradi povečanega prometa in delno zastarelega voznega parka predvidevamo, da se razmere glede emisij hrupa v cestnem prometu niso bistveno spremenile.

Sistematičnih meritev ni.

**Nesreče
v okolju**

Hrup

Odpadki

V Sloveniji je leta 1993 zabeleženo 848.000 ton komunalnih odpadkov, 25.169 ton nevarnih in 420.000 ton posebnih odpadkov. Količina nevarnih in posebnih odpadkov iz proizvodnje se je v skupni bilanci zmanjšala.

Osnovni problemi na področju ravnanja z odpadki v Sloveniji so:

- **industrija**: znaten del industrijske dejavnosti nima ustrezno rešene končne oskrbe nevarnih in posebnih odpadkov;
- **energetika**: termoenergetski objekti proizvajajo veliko žindre in pepela,
- **gradbeništvo**: gradbeniški odpadki v preteklosti niso predstavljali posebnih težav; nov gradbeni zagon napoveduje močno povečanje količine teh odpadkov;
- **kmetijstvo**: problematika gnojevke in grezničnih gošč ostaja odprta;
- **trgovina in potrošnja**: izrazito narašča količina odpadkov iz naselij.

V Sloveniji nastaja letno prek 400 kg komunalnih odpadkov na prebivalca, ob tem je v uporabi

53 odlagališč odpadkov, kamor se pretežno odlagajo. V obdobju 1991-1994 se je pričela sanacija 18 aktivnih odlagališč.

Večina odlagališč bo zapolnjena prej kot v petih letih, 12 odlagališč pa zadošča za dobo 10 ali več let. Ravnanje z nevarnimi in posebnimi odpadki se je v zadnjih letih le malo

spremenilo. Odlaganje na monodeponije in skladiščenje v okviru podjetij ostajata za večino še vedno praktično edini rešitvi. Na neurejena odlagališča se v Sloveniji po ocenah odloži okrog 500.000 m³ odpadkov letno. V Sloveniji je med 2000-3000 odlagališč 100 do 10.000 m³ odpadkov. Na z vozili dostopnem terenu prideta na km² eno do dve neurejeni odlagališči z najmanj 10 m³ odpadkov. **V Sloveniji je na majhnih, neurejenih odlagališčih okrog 10 milijonov m³ odpadkov, vsaj 500 kraških jam je obremenjenih z odloženimi odpadki.**

Uprava Republike Slovenije za jedrsko varnost redno poroča Vladi in Državnemu zboru o jedrski varnosti pri obratovanju jedrskih objektov z ugotovitvijo, da je jedrska varnost v zadnjih letih zagotovljena.

Nizko-in srednjeradioaktivne odpadke v Sloveniji skladiščimo v NPP Krško in v Prehodnem skladišču radioaktivnih odpadkov v Podgorici. V okolici NE Krško redno nadzira radioaktivnost.

Meritve hitrosti doz zunanjega sevanja gama v življenjskem okolju kažejo, da černobilski prispevek se vedno znaša okrog 20 % celotne izmerjene zunanje doze za Slovenijo,

Sevanja

brez komentarja

da pa letna doza zunanjega sevanja upada (16 % v obdobju 1988-1993).

Gozdovi Gozd pokriva v Sloveniji 1,077.000 ha ali 53 % površine Slovenije (2 % več kot leta 1991). Vrstna sestava slovenskega gozda je zelo pestra. Gozd se na 85 % površine pomlajuje naravno, na 5 % pa umetno. Zaradi poudarjene vloge gozda pri varstvu okolja so trajno zavarovane določene gozdne površine v skupnem obsegu 60.000 ha. Vsestransko poudarjeno varovalno vlogo ima četrtnina slovenskih gozdov.

Gozdna škoda zaradi naravnih katastrof narašča. Med vzroki prevladujejo žledolomi, snegolomi in vetrolomi. Pomembna motnja predvsem na kraškem območju so gozdni pozari. Poškodovanost gozda zaradi onesnaženosti zraka (vsebnost žvepla, dušikovih oksidov, ozona) se odraža v povečani poškodovanosti gozdov, posebno iglavcev (jelka, smreka). Med listavci se je izrazito poslabšalo stanje hrastov.

Pitna voda Slovenija je relativno bogata z vodnimi viri. Glavni vir za oskrbo s kakovostno pitno vodo so podtalnice in kraške vode. Kakovost pitne vode v Sloveniji je v povprečju zadovoljiva. Na nekaterih

območjih je pitna voda obremenjena s povečano vsebnostjo določenih zdravju neprimernih snovi.

Podtalnica je onesnažena z nitrati na Dravskem, Apaškem, Murskem, deloma Mengeškem polju in v Savinjski dolini.

V triletnem obdobju (1991-1993) kažejo rezultati fizikalno-kemičnih analiz na poslabšanje kvalitete pitne vode, še posebej v velikih vodovodnih sistemih, ki preskrbujejo veliko število ljudi.

Raziskave opozarjajo, da naša živilska proizvodnja še ne zagotavlja standardne kvalitete sestave živil.

Hrana

Onesnaženo okolje lahko pomembno vpliva na številne bolezni in bolezenska stanja. **Največji problem v Sloveniji predstavlja onesnažen zrak.**

Zdravje

Večina prebivalcev je izpostavljena vplivom klasičnih polutantov. Celovitih podatkov o obolevnosti oz. umrljivosti kot posledici onesnaženega zraka še ne zbiramo sistematično.

Ekosistemi, rastlinstvo, živalstvo

Gozdovi so izjemno pomemben ekosistem v Sloveniji. Izhodišča za varstvo narave so v veliki meri vključena v zakon o gozdovih, vendar nastajajo določeni problemi pri izvajanju gozdarske zakonodaje zaradi spremenjenih lastniskih razmer in reorganizacije gozdarske službe. Ekosistemi grmišč in travišč se zmanjšujejo; posebno so ogrožena vlažna travišča zaradi hidromelioracijskih del.

Vode in vodni ekosistemi so ogroženi zaradi slabšanja vode oz. posegov v vodni režim.

Ekosistemi obale in morja so močno ogroženi zaradi pritiska uporabnikov na območje slovenske obale. Gorski ekosistemi so precej ohranjeni, vendar se stopnjujeta tako obisk teh območij kot tudi prodor novih motečih dejavnosti (zračni promet, gorsko kolesarjenje, preobremenjenost gorskih postojank).

Med navedenimi ekosistemi so najbolj ogroženi vodni in močvirni ekosistemi, ekstenzivna suha travišča in obmorski ekosistemi.

V Sloveniji uspeva 3000 višjih rastlin, od katerih sodi 330 (okrog 11 %) med ogrožene vrste (v Evropi 21 %). Živalske vrste so v Sloveniji v primerjavi z evropskimi podatki bolj ogrožene (npr. med dvoživkami je pri nas ogroženih 90 % vrst, v Evropi le 30 %, manjši delež ogroženih vrst imamo le pri sladkovodnih ribah).

Prebivalstvo, poselitev

V Sloveniji je po podatkih za leto 1993 prebivalo 1,989.000 ljudi, ca. 7000 manj kot l. 1988. Poprčna gostota je 98 ljudi na km² (občina Ljubljana več kot 1000, občina Bovec 9).

Vidna sta proces koncentracije prebivalcev v območjih urbanih aglomeracij in nastajanje območij močne depopulacije, slabše razvitosti in staranja prebivalstva. Območja zgostitev prebivalstva so tudi največji generatorji obremenitev okolja. Na 1/5 ozemlja Slovenije živi 3/4 vsega prebivalstva, kjer je prisotnih 9/10 vseh delovnih mest. Več kot polovica vseh zaposlenih se vsakodnevno vozi na delo v drug kraj. V letih 1988-1993 se je

izrazito zmanjšalo število potnikov, ki potujejo z avtobusi

(indeks 44,6) in povečalo število osebnih vozil (indeks 117,4).

Po popisu 1991 je bilo v Sloveniji 350.120 gospodinjstev. Število članov gospodinjstva in število gospodinjstev v enem stanovanju se zmanjšuje, to pa bolj obremenjuje okolje. Poprčna velikost gospodinjstva dosega 3,1 osebo (popis 1991). Stanovanjski standard se zvišuje. Indeks rasti števila stanovanj je večji od indeksa rasti števila prebivalstva. Vedno več stanovanj ima centralno ogrevanje, kopalnico, stranišče.

Oskrba s pitno vodo je zagotovljena v 97 % vseh stanovanj. Dobavljena količina

vode porabnikom se je v obdobju 88-93 zmanjšala, povečal pa se je delež porabljene vode v gospodinjstvih.

Gospodarstvo

Onesnaževanje v neenergetskem delu industrije se je zmanjšalo predvsem zaradi manjše industrijske proizvodnje. Izvoznikom "pripada" 74 % končne odgovornosti za onesnaževanje okolja z odpadki, 41 % za SO₂ in kar 82,5 % za izpuste onesnažene vode v tla.

Med izvozniki najbolj onesnažuje okolje **predelovalna industrija**, ki ji po modelskih ocenah lahko v letu 1991 pripišemo 69 % končne odgovornosti za onesnaževanje z odpadki, 32 % onesnaževanja z SO₂ in 75 % industrijskih izpustov onesnažene vode v tla. Med izvozniki storitev močno obremenjuje okolje promet (okrog 30 % pri izvozu storitev). **Dosedanji "onesnaževalni vzorec" slovenskega gospodarstva v primerjavi z ekonomskimi učinki označuje visoka raven onesnaževanja okolja.** Slovenske emisije SO₂ so 14,6 g na vsak dolar BDP (Grčija 5,8, Španija 5,3, Nemčija 0,7, Nizozemska 0,6).

Vsak prebivalec Slovenije povprečno proizvede 1 kg smeti na dan.

Stanje na področju komunalnega gospodarstva ni zadovoljivo.

Značilni so skromna raven komunalne oskrbe, potrebe po učinkovitejšem organiziranju, finančne težave, skromen obseg investicij v to dejavnost.

Posledice v okolju so zaradi navedenega stanja negativne.

Ravnanje s pitno vodo je dokaj neodgovorno.

Razmeroma skromno število kanalizacijskih sistemov se končuje s čistilnimi napravami, pa še te so v glavnem neučinkovite. Komunalni trdni odpadki se odlagajo na neustreznih odlagališčih.

Individualna komunalna potrošnja (vodooskrba, kanalizacijski sistemi in čistilne naprave, ravnanje z odpadki) se financira preko cen komunalnih storitev, ki pa so v zadnjih letih indeksirane pod uradno inflacijo.

Posledica je **zniževanje ravni komunalne oskrbe, okolju prijaznejše tehnologije se ne uvajajo, z naravnimi viri se ravna neracionalno.**

Komunala

Christo, *Izložba*, 1965

Gledališki list Prešernovega gledališča Kranj,
sezona 1997/98, št. 4
Izdaja Prešernovo gledališče Kranj

© Vse pravice pridržane

Za izdajatelja Milan Marinič
Gledališki list je uredila Ira Ratej,
lektoriral Arko
in oblikovala Aleša Ergaver.

Tisk JAGRAF
Naklada 700 izvodov
Kranj, Slovenija, december 1997

